

Нормативно-правове закріплення права на життя в Україні

Моткова О.Д., студент Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: кандидат юридичних наук Сінькевич О.В.

Конституція УНР закріплювала, що «громадянин УНР і ніхто інший на території її не може бути покараний смертю, ані відданий яким-небудь карам по тілу, або іншим актам, які понижують людську гідність...». Аналіз кримінального законодавства радянського періоду історії України свідчить про відсутність розробленої та визнаної концепції права на життя і вирішення

питання смертної кари. 30 січня 1937 р. була прийнята [Конституція УРСР](#), в Розділі Х «Основні права й обов'язки громадян» з'явилася ст. 126: «Громадянам УРСР забезпечується недоторканність особи». У [Конституції 1978 р.](#) також з'явився новий розділ «Держава і особа», в якому глава 6 мала назву «Основні права, свободи і обов'язки громадян Української РСР». Стосовно права на життя Конституція 1978 р. повторювала текст Конституції УРСР 1937 р. Проте, закріплення такого положення звучало як нонсенс, бо саме в цей час між буквою закону і практикою його застосування була нездоланна прірва. Лише [Конституція України 1996 р.](#) визнає людину, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю (ст. 3). А ст. 27 закріплює положення: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини», що є свідченням вибору Україною європейських природно-правових цінностей. Після вступу України до [Ради Європи](#) виконання смертних вироків спочатку було призупинено «де-факто», але суди продовжували їх виносити. Лише з прийняттям нового [КК України](#), який набрав чинності з 1 вересня 2001 року, смертна кара як вид покарання остаточно зникла. В Рішенні [Конституційного Суду України](#) від 29 грудня 1999 року наголошується, що «Конституція країни не містить будь-яких положень про можливість застосування смертної кари як винятку з положення статті 27 Конституції України про невід'ємне право на життя кожної людини».[1]

Таким чином, право на життя як невід'ємне право кожної людини було закріплено лише у Конституції України 1996 року.

Аналіз наукових праць дозволяє виокремити три підходи щодо галузевої приналежності права на життя та його елементів. Перший підхід полягає у необхідності застосування конституційно-правового механізму забезпечення та охорони права на життя (та його елементів). Представники другого підходу наголошують на приватно-правовій природі такого права та відносять його до предмету цивільно-правового регулювання. Третій підхід зводиться до тези про необхідність закріплення (проголошення) права на життя (та його елементів) у Основному Законі, а деталізація та механізм реалізації усього комплексу прав має місце у цивільному законодавстві.

У національному законодавстві склалася ситуація, яка не дозволяє однозначно вирішити згадану дискусію. Право на життя закріплене у статті 27 Конституції України. Крім того, основні елементи права на життя також проголошені Конституцією України: стаття 48 - право на достатній життєвий рівень; стаття 49 - право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування; стаття 50 - право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Положення Цивільного кодексу України закріплюють: право на участь у медичних, наукових та інших дослідках, право на стерилізацію; право на штучне переривання вагітності; право на участь у лікувальних програмах допоміжних репродуктивних технологій; право на донорство. Фактично, у Цивільному кодексі України закріплені права, які є «підкладовими» права на життя. Закони України також містять норми щодо забезпечення, збереження та охорони життя людини. Для прикладу, Основи законодавства України про охорону здоров'я №2801-ХІІ від 19.11.1992, Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» №1007-ХГУ від 16.07.1999, Закон України «Про військовий обов'язок та військову службу» №2232-ХІІ від 25.03.1992, Закон України «Про епідеміологічне благополуччя населення України» №4004- ХІІ від 24.02.1994 тощо.

Кримінальний кодекс України у статті 115 передбачає покарання за вчинення умисного вбивства; стаття 134 встановлює відповідальність за

незаконне проведення абортів; стаття 138 - за незаконну лікувальну діяльність; стаття 141 - за порушення прав пацієнта; стаття 142 - за незаконне проведення дослідів над людиною; стаття 144 - за насильницьке донорство; стаття 145 - за незаконне розголошення лікарської таємниці; розділ VIII передбачає кримінальну відповідальність за злочини проти довкілля, якщо такі діяння спричинили загибель людей. Кодекс України про адміністративні правопорушення у главі 5 встановлює відповідальність за правопорушення в галузі охорони здоров'я населення, глава 14 - за правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку.

Таким чином, законодавство України встановлює публічно-правовий порядок притягнення правопорушника до відповідальності за порушення прав, які є елементами права на життя. Зважаючи на це, ми можемо говорити про необхідність закріплення зазначеного комплексу прав людини у актах законодавства, що складають публічну галузь права. Безперечно, такою галуззю повинно бути саме конституційне право.

Погоджуючись із думкою Касса Р. Санстейна, [2] щодо недоцільності закріплення широкого кола прав людини у Конституції, зазначимо, що, на нашу думку, Конституція України повинна закріплювати лише основні права людини, а їх деталізація міститиметься у спеціальному Законі. Зауважимо, що обсяг прав, закріплених у Конституції України, цілком забезпечує реалізацію, збереження та охорону права на життя. Крім того, вважаємо за доцільне розглянути можливість прийняття Закону України «Про права людини» який би деталізував конституційні норми, а також врегулював дискусію щодо галузевої приналежності особистих немайнових прав людини відповідно до їх природи та характеру механізму правового захисту.

Список використаних джерел:

1. Федюк Л. Право на життя у цивільному законодавстві // Право України. - 2004. - № 9. - С. 107-109.
2. Санстейн Касс Р. Против позитивных прав // Рос. бюл. по правам человека. Вып. 6. М., 1995.